

Депозит як основне джерело банківських ресурсів

Святослав Володимирович Князь,
доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»,
кандидат економічних наук

Мар'яна Володимирівна Горун,
аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»

Анотація. Узагальнено різні підходи до трактування сутності категорії «депозит» і її похідних понять – «депозитні ресурси» і «банківські ресурси», наведено класифікацію депозитів. На засадах застосування методу аналогій, правил аргументації і принципу заперечення ідентифіковано ті характеристики депозиту, які відрізняють його від інших подібних категорій.

Ключові слова: банківські ресурси, залучені кошти, депозитні ресурси, депозит, банк.

Постановка проблеми. Грошово-кредитна система національної економіки сприяє розвитку промисловості і торгівлі, уможлиблює реалізацію економічних інтересів суб'єктів господарювання, дозволяє органам державного управління, підприємствам і фінансовим організаціям виконувати функцію соціального захисту населення. Одним із важливих завдань грошово-кредитної системи є акумулювання фінансових ресурсів, які необхідні для реалізації кредитних та інвестиційних проектів. Це завдання виконують банківські і парабанківські установи шляхом залучення коштів фізичних і юридичних осіб. Огляд та узагальнення статистичної інформації дозволяє стверджувати, що серед способів акумулювання фінансовими установами вільних грошових коштів провідне посідають банківські депозити, проте динаміка зміни обсягу депозитів у банківських установах є нестійкою і має біфуркаційний характер. Причина полягає в тому, що клієнти банків упродовж багатьох років мали об'єктивні і суб'єктивні підстави для втрати довіри до банківської системи. Як наслідок, існує гостра необхідність поглиблення теоретичних і методико-прикладних положень щодо ідентифікування економічної сутності категорії «депозит», обґрунтування важливості формування депозитної бази банків для розвитку національної економіки, аргументування економічних переваг фізичних осіб і суб'єктів господарювання від заощадження коштів тощо.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблематиці ресурсної бази банку та окремих аспектів її формування присвячено чимало наукових праць. Концептуальні засади, пов'язані з мобілізацією банківських ресурсів, досліджували у своїх працях А. Мороз, М. Савлук, Ж. Довгань, М. Алексеєнко, О. Васюренко, Б. Луців, О. Заславська та інші. Окремі аспекти залучення ресурсів банку з депозитних джерел розглядали Є. Епіфанов, І. Сало, Н. Маслак, С. Фролов, О. Васюренко та інші. Аналізом категорії «депозит» і дослідженням депозитної діяльності банку займалися такі українські вчені як: О. Дзюблюк, О. Васюренко, Р. Коцовська, О. Петрук, А. Герасимович, М. Савлук

та інші. Віддаючи належне науковим напрацюванням учених щодо цих питань, існує потреба в подальшому їх дослідженні. Попри значну кількість публікацій у вітчизняній економічній літературі, категорія «депозит» трактується неоднозначно. Потребує подальшого дослідження і проблема ресурсного забезпечення банку.

Метою статті є побудова класифікації банківських ресурсів, а також на основі критичного огляду та аналізу літературних джерел уточнити сутність категорії «депозит», сформулювати її означення.

Виклад основного матеріалу. Банківські установи займаються в основному посередницькою діяльністю, яка полягає в залученні вільних грошових ресурсів від суб'єктів господарювання та населення і розміщенні цих ресурсів на ринку кредитів, валютному і фондовому ринках. Саме за таких умов для банків важливе значення мають операції з акумулювання коштів та їх розміщенням на найбільш вигідних умовах. Від операцій з акумулювання коштів залежить розмір ресурсів банку та масштаб їхньої діяльності. Беручи до уваги значну кількість публікацій у вітчизняній і зарубіжній літературі, поняття «банківські ресурси» науковцями трактується багатозначно. Досліджуючи проблему залучених ресурсів (депозитів) банку, насамперед потрібно розглянути сутність і склад банківських ресурсів.

Економічна енциклопедія за редакцією С. Мочерного доповнює це визначення, акцентуючи увагу на джерелах банківських ресурсів, а саме власні кошти й тимчасово вільні кошти клієнтів, яких вони обслуговують [2, с. 21]. Однак це трактування досить загальне і не розкриває механізму акумулювання коштів, хоча й підкреслює мету і необхідність залучення ресурсів. О. Заруба підкреслює, що «ресурсне забезпечення банку – це грошові ресурси, які становлять основу всіх видів активних операцій, продажу продуктів, послуг, що надаються комерційними банками» [3, с. 36]. Перевагою цього визначення є уточнення цільового призначення коштів, хоча не враховані джерела формування ресурсів. Вітчизняні науковці А. Мороз і

М. Савлук визначають ресурси комерційного банку як сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні і використовуються ним для виконання активних операцій [4, с. 30].

Подібне тлумачення знаходимо й у Словнику банківських термінів за редакцією А. Загороднього: «Банківські ресурси – це кошти, що є в розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних, інвестиційних та інших активних операцій» [5, с. 394].

Трактування поняття «банківські ресурси», наведені вище, на наш погляд, не повністю розкривають їхню сутність.

У роботі Ж. Довгань цей недолік враховано і цю категорію подано у вузькому і широкому розумінні. У вузькому розумінні: «Банківські ресурси – це акумульовані банком вільні грошові кошти економічних суб'єктів на умовах виникнення зобов'язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою отримання прибутку». У широкому розумінні поняття «ресурс» (від фр. «*ressources*») трактується не лише як «засоби» і «запаси», а і як «можливості». Тому, окрім традиційних ресурсів, це поняття охоплює й реальні можливості банку не лише акумулювати грошові зобов'язання боргу чи власності, а й отримати прибуток від проведення дохідних банківських операцій» [6, с. 6].

У роботі «Інвестиційна політика банків» Б. Луців і А. Тимків теж розглядають банківські ресурси у вузькому і в широкому розумінні, де основна увага приділяється в макро- та мікроекономічному аспекті їх використання. На думку авторів, на мікрорівні ресурси акумулюються банком за допомогою емісії пайових цінних паперів або залучаються в тимчасове користування на основі зобов'язальних правовідносин з метою одержання прибутку та досягнення інших цілей. На макрорівні банківські ресурси визначаються як сукупність грошових ресурсів банківської системи країни, джерело інвестицій для економічних суб'єктів, найважливіший важіль економічного зростання та структурної перебудови економіки [7, с. 47].

На думку всіх вищенаведених авторів, банківські ресурси використовуються для проведення активних операцій.

Однак М. Алексеєнко вважає інакше. На його думку, банківські ресурси спрямовуються ще й на придбання майна і майнових прав, необхідних для початку і подальшого розвитку банківської діяльності. Частина ресурсів використовується банками з метою надання клієнтам послуг: гарантійних, посередницьких, консультаційних, інформаційних тощо. Ураховуючи вищенаведене, автор трактує банківські ресурси як сукупність грошових ресурсів і виражених у грошовій формі матеріальних ресурсів, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і можуть бути використані ними для здійснення активних операцій та надання послуг [8, с. 30].

Аналізуючи роботи вітчизняних учених щодо банківських ресурсів, варто звернути увагу на працю О. Васюренка та І. Федосік, які стверджують, що ресурси комерційного банку – це сукупність власних, залучених і цільових фінансових коштів банку, що пе-

ребувають у безпосередньому його розпорядженні та використовуються на його розсуд для повномасштабної банківської діяльності [9, с. 61].

Оскільки вітчизняні науковці трактують поняття «банківські ресурси» залежно від їхніх класифікаційних ознак, наводимо загальну класифікацію на *рис. 1*, яка наочно відображає основні класифікаційні ознаки банківських ресурсів, найпоширенішою з яких є класифікація за економічним змістом та її поділ на власні, залучені і позичені кошти.

Варто зазначити, що до власного капіталу належать статутний фонд, резервний фонд, нерозподілений прибуток до залучених ресурсів входять (кошти на поточних, депозитних рахунках, кошти від суспільних фондів, підприємств та організацій) та запозичені ресурси, що складаються з коштів, які отримані шляхом випуску своїх облігацій чи отримання кредиту на міжбанківському ринку.

Частка власного капіталу у структурі банківських ресурсів є невеликою, у той час як на особливу увагу заслуговує питання формування та управління залученими банківськими ресурсами як основним джерелом кредитно-інвестиційної діяльності банків, частка якого в середньому становить 80% від загальної величини ресурсів. Тому ми запропонували класифікаційну ознаку, яка описує цільове призначення банківських ресурсів. Це потрібно для того, щоб наочно показати, що банківські установи не лише мобілізують грошові кошти, а й ефективно ними управляють. Велику увагу керівництво банків приділяє саме ефективному використанню грошових коштів, адже від цього залежить прибуток банку.

Головною метою банківського менеджменту у сфері політики мобілізації ресурсів слід вважати створення оптимальної ресурсної бази, яка за умови найменших видатків на формування фінансових ресурсів сприятиме підтримці стабільного рівня доходів, репутації банку на рівні, достатньому для залучення ним необхідних грошових ресурсів на вигідних умовах [11, с. 66]. Оскільки на сьогодні немає єдиної думки та не існує чіткої межі щодо визначення понять «депозитні ресурси» і «депозит», ми проаналізуємо підходи різних авторів до цих категорій.

Розглянемо визначення поняття таких науковців як А. Єпіфанов, І. Сало і Н. Маслак, які дають таке трактування: «Залучені ресурси з депозитних джерел являють собою тимчасово вільні кошти фізичних і юридичних осіб (залишки на поточних рахунках різних видів клієнтів, кошти на вкладних (депозитних) рахунках до запитання та строкових)» [12].

У підручнику С. Фролов вказує на те, що «депозитні залучені ресурси – кошти, внесені в банк фізичними і юридичними особами на певні рахунки і використані ними відповідно до режиму рахунку і банківського законодавства» [13, с. 65].

Науковець О. Васюренко наводить таке визначення депозитних ресурсів – це «сукупність залучених банком ресурсів, які забезпечують йому необхідні резерви відповідно до законодавства та надають поверх цих резервів основний обсяг для кредитування» [14, с. 117].

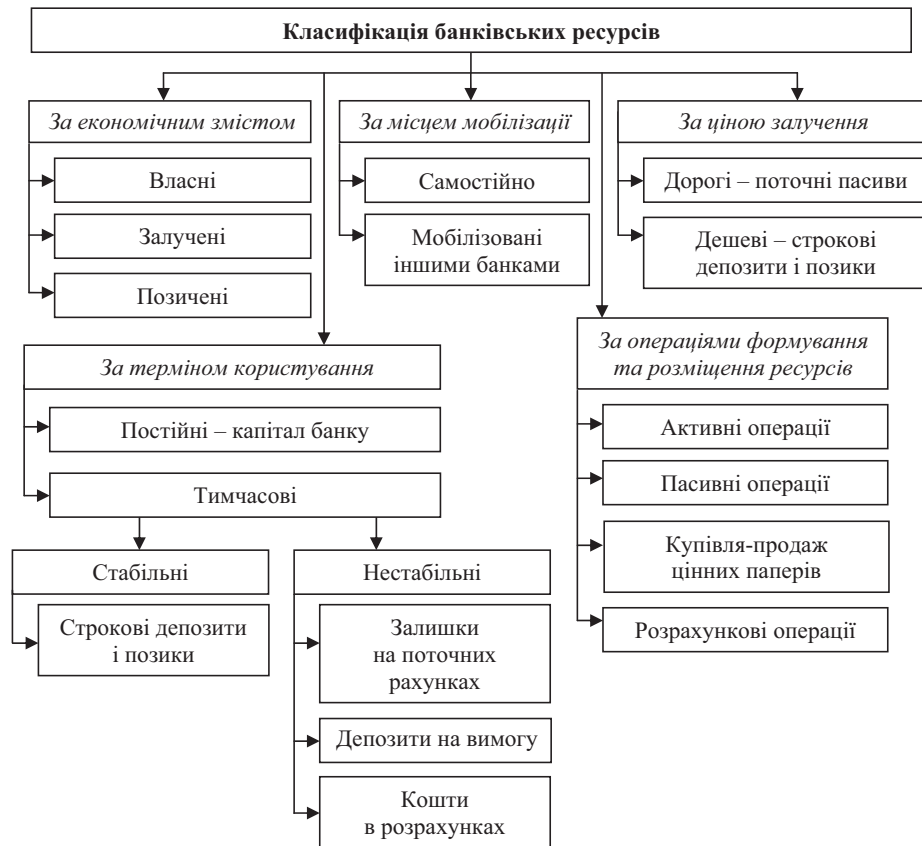

Рис. 1. Класифікація банківських ресурсів

Примітка. Сформовано на основі [10, с. 90; 16]

Разом з цим у вітчизняній і закордонній економічній літературі існує багато визначень поняття «депозит». Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», депозит – це кошти в готівковій або в безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладникові відповідно до законодавства України та умов договору [1].

Депозит – це грошові кошти, які внесені в банк клієнтами, зберігаються на їхніх рахунках і використовуються згідно з укладеною угодою та банківським законодавством [15, с. 101]. Так, О. Васюренко під депозитом розуміє гроші, передані в банк їхнім власником для зберігання, та які залежно від умов зберігання числяться на тому чи іншому банківському рахунку [16]. Р. Коцовська зазначає, що депозит – це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк [17]. О. Островська стверджує, що банківський депозит потрібно розглядати як грошові кошти фізичних і юридичних осіб, які розміщені на тимчасове зберігання в банк [18, с. 50].

Слід зазначити, що в «Економічній енциклопедії» банківські депозити розглядають як грошові засоби, які вносять у банк у формі вкладів, за які банк виплачує проценти, а депозитні ресурси пояснюються як засоби, поміщені в банк для зберігання, які використовуються для подальшої виплати процентів вкладників [19].

О. Петрук вважає, що депозит – це кошти, що надаються фізичними чи юридичними особами в управління резиденту, визначеному фінансовою організацією згідно із чинним законодавством України, нерезиденту на чітко визначений строк та під процент і оформлюються відповідною угодою [20, с. 74].

Р. Тиркало під депозитом розуміє грошові кошти в готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, що передані банку їх власником або третьою особою за дорученням та за рахунок власника для зберігання на певних умовах [21, с. 164].

А. Герасимович стверджує, що депозитом є не що інше, як зобов'язання банку за тимчасово залученими коштами фізичних та юридичних осіб або цінними паперами за відповідну плату [22, с. 60]. М. Савлук стверджує, що під депозитом потрібно розуміти кошти, які «розміщені в банку на певний строк не менше від одного місяця і можуть бути знятими після закінчення цього терміну або після попереднього повідомлення банку» [23, с. 456].

Отже, більшість авторів [16–18, 20; 21; 23], які займалися аналізом депозитів, визначають депозит як гроші або грошові кошти, що передані в банк на зберігання під певний відсоток. Проте деякі автори депозит розглядають не як кошти, що залучені банком на зберігання, а як позика, що надається суб'єктами господарювання та населенням у користування банку на вигідних умовах [22].

Аналізуючи всі вищеперелічені підходи до визначення поняття «депозит», спинимося на вагомості цього елементу як основного джерела дохідності в загальній структурі ресурсів банку.

На нашу думку, перш ніж дати узагальнене визначення поняття «депозит», варто виходити лише з тих класифікаційних ознак, які можуть допомогти розкрити сутність категорії. Передусім до цих ознак потрібно віднести:

- зв'язок між грошовими коштами, отриманими клієнтом, та їхньою частиною, яка буде відкладена на депозит;
- розкриття мети укладення депозиту;
- велику кількість пропозицій на депозитному ринку.

Перед тим, як надати авторське визначення поняття «депозит», варто встановити взаємозв'язок між базовими складовими категорії, який подано на *рис. 2*.

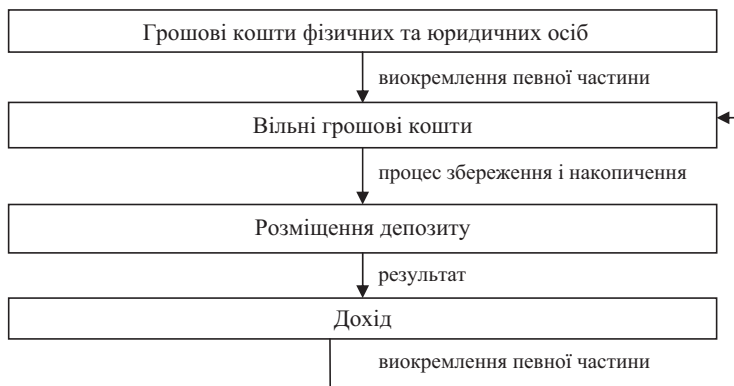

Рис. 2. Базові складові категорії «депозит»

Примітка. Розроблено на основі [24, с. 31; 11, с. 67]

Отже, ми отримали наочне зображення узагальнених складових депозиту і визначили основні напрями акумулювання та використання коштів, до яких належать: отримані кошти вкладника, частина з яких відокремлюється на відкриття депозиту, а також із вільних коштів, вкладених на депозит, завдяки капіталізації коштів, отримуємо дохід.

Виходячи з проведеного аналізу наявних підходів до визначення поняття «депозит», наводимо уточнення цієї категорії, а саме: **депозит** – це вільні грошові кошти фізичних та юридичних осіб у національній чи іноземній валюті, залучені банком на договірній основі для подальшого їх спрямування у кредитно-інвестиційний процес на умовах повернення, платності та строковості.

Наша думка полягає в тому, що на депозит фізична особа вносить саме вільні грошові кошти, які залишилися після споживання, і на момент укладення депозиту вони ніде не задіяні. Щодо юридичних осіб, то варто наголосити, що займаючись бізнесом, вони проводять свої платежі через поточні рахунки, при цьому кошти списуються з такого рахунку на підставі доручень. Після розрахункових операцій на поточному рахунку залишається вільна сума грошей, яку юридична особа з метою отримання більшого прибутку перекладає на депозит.

Що стосується договірної основи залучення банком депозитів, то її регулює Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними та фізичними особами за № 1256/8577 від 29.12.2003 року, на підставі якого залучення банком вкладів підтверджується договором

депозитного рахунку. Після укладення договору кошти переходять у розпорядження банку, отже, банк використовує ці кошти на свій розсуд. В основному банки отримують найвищий прибуток від процентної маржі між відсотковими ставками за депозитами і кредитами.

Депозит, як згадувалось вище, залучається на умовах повернення, платності та строковості. Отже, умова повернення означає те, що вклад має бути повернутий на першу вимогу клієнта або на умовах повернення зі сплином установленого в угоді строку. Друга умова платності полягає у сплаті банком суми депозиту і нарахованих за ним процентів. Під третьою умовою строковості слід розуміти, що банк укладає з вкладником договір на певний строк, після якого кошти мають бути повернуті вкладникові разом із нарахованими відсотками.

Запропоноване нами визначення відрізняється від наявних тим, що основний акцент ми ставимо на вільні грошові кошти, з яких укладається депозит і напрям цього ресурсу. Отже, вкладник розміщує на депозит не просто гроші чи грошові кошти, він розміщує вільні кошти, які зараз не потрібні, а відкладаються на майбутнє використання. Щодо напряму, то банк зацікавлений у тому, щоб найефективніше вкласти залучені ним ресурси, що в кінцевому підсумку приносить максимальний прибуток.

Висновки. Зроблено огляд та аналіз наявних підходів до визначення категорії «депозит» і її похідних понять – «депозитні ресурси» і «банківські ресурси». Побудовано класифікацію банківських ресурсів за сутнісними ознаками та уточнено сутність категорії «депозит».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>.

2. Економічна енциклопедія / [відп. ред. С. В. Мочерний та ін.]. – К. : Видав. центр «Академія», 2000. – 863 с.
3. Заруба О. Д. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі / О. Д. Заруба // Вісник НБУ. – 1998. – № 9. – С. 35–37.
4. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; [за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза]. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.
5. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
6. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: сформування та управління : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Ж. М. Довгань ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 19 с.
7. Луців Б. Л. Інвестиційна політика банків: навч. посіб. / Б. Л. Луців, А. О. Тимків. – Тернопіль : Екон. думка, 2010. – 266 с.
8. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики : монографія / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2002. – 31 с.
9. Васюренко О. В. Ресурсний потенціал комерційного банку / О. В. Васюренко, І. М. Федосік // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 58–64.
10. Луців Б. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України / Луців Б., Заславська О. // Вісник ТНЕУ. – 2012. – № 2. – С. 89–102.
11. Заславська О. І. Залучені ресурси як вагоме джерело ресурсного забезпечення кредитно-інвестиційної діяльності банків / О. І. Заславська // Економіка та держава. – 2012. – № 7. – С. 66–69.
12. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : [навч. посіб.] / Єпіфанов А. О., Маслак Н. П., Сало І. В. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.
13. Фролов С. М. Банківська справа і основи митного регулювання в Україні: теорія та практика : [навч. посіб.] / С. М. Фролов. – К. : Університетська книга, 2004. – 368 с.
14. Васюренко О. В. Банківський менеджмент / О. В. Васюренко. – К. : Академія, 2001. – 320 с.
15. Дзюблюк О. В. Банківські операції / [за ред. д-ра екон. наук, проф. О. В. Дзюблюка]. – К. : ТНЕУ 2009. – 694 с.
16. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. / О. В. Васюренко. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 318 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
17. Коцовська Р. Р. Банківські операції : навч. посібник / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. – К. : УБС НБУ ; Знання, 2010. – 390 с.
18. Островська О. М. Банковское дело : толковый словарь / О. М. Островська. – 2-е изд. – М. : Гелиос АРВ, 2001. – 400 с.
19. Економічна енциклопедія : у трьох томах / [редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Вид. центр «Академія», 2001. – Т. 2. – 848 с.
20. Петрук О. М. Банківська справа : навч. посібник / О. М. Петрук ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця]. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
21. Тиркало Р. І. Банківська справа / [за ред. Р. І. Тиркала]. – Тернопіль : Карт-бланш, 2001. – 316 с.
22. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; [за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2003. – 599 с.
23. Савлук М. І. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за заг. ред. М. І. Савлука. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
24. Добровольська І. О. Теоретичні аспекти сутнісного розуміння поняття «заощадження населення» / Добровольська І. О. // Економіка розвитку. – 2011. – № 3 (59). – С. 29–31.

Summary. The paper summarizes different approaches to the interpretation of the essence of the category «deposit» and its derivatives concepts «deposit resources» and «resource bank» shows the classification of deposits. On the basis of the method of analogy reasoning rules and the principle objections identified the characteristics of the deposit, which distinguish it from other similar categories.

Keywords: bank resources, raised funds, deposit resources, deposit, bank.